

อภิปรายและวิจารณ์ผล

การอธิบายผลการทดลอง

การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผาของทมิฬนักวิจัย นักออกแบบ และผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับตัวแทนจากกลุ่มชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ที่รวมกลุ่มประกอบอาชีพในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย หมู่ 5 บ้านเกาะน้อย ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชุมชนพระพรศักดิ์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย คณะผู้วิจัยจะออกแบบและผลิตขึ้นจริง เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีลักษณะเอกลักษณ์ร่วมสมัยจากการคณะนักวิจัย นักออกแบบจากมหาวิทยาลัยนเรศวร ผู้ประกอบการด้านเครื่องปั้นดินเผา และศิลปินพื้นบ้านของ ร่วมตลอดทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย จำนวน 80 ผลงาน จากนั้นผู้วิจัยจะนำผลงานทั้งหมดจัดแสดงงานนิทรรศการที่หอศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการ นักออกแบบ ผู้ประกอบการ และศิลปินพื้นบ้าน ให้เหลือจำนวน 80 รูปแบบ แล้วนำไปทดลองตลาด ด้วยการจำหน่ายจริงจำนวน 6 เดือนจาก 5 แห่ง ประกอบไปด้วย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก บ้านปากคลอง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาชุมชนพระพรศักดิ์ เทศกาลผลิตภัณฑ์ OTOP จังหวัดสุโขทัย และการแสดงนิทรรศการศิลปกรรม ณ หอศิลป์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตาราง 11 แสดงผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

จำนวนผลิตภัณฑ์		
ลำดับที่	ชื่อชุมชน	จำนวนผลิตภัณฑ์
1	ชุมชนบ้านปากคลอง	20
2	ชุมชนเมืองเก่า	20
3	ชุมชนบ้านเกาะน้อย	20
4	ชุมชนบ้านพระปรารักษ์	20
รวม		80

สรุป การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผากลุ่มชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านการศิลปกรรมของการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ชุมชนบ้านปากคลองจำนวนผลิตภัณฑ์ 20 ผลงาน ชุมชนเมืองเก่าจำนวนผลิตภัณฑ์ 20 ผลงาน ชุมชนบ้านเกาะน้อยจำนวนผลิตภัณฑ์ 20 ผลงาน และชุมชนบ้านพระปรารักษ์จำนวนผลิตภัณฑ์ จำนวน 20 ผลงาน

ตาราง 12 แสดงประเภทผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาต้นแบบ

เครื่องปั้นดินเผา						
ลำดับที่	ชื่อชุมชน	ของใช้	ของที่ระลึก	ของประดับตกแต่ง	รูปเคารพ	รวม
1	ชุมชนบ้านปากคลอง	-	2	8	10	20
2	ชุมชนเมืองเก่า	10	1	3	6	20
3	ชุมชนบ้านเกาะน้อย	7	12	1	-	20
4	ชุมชนบ้านพระปรารักษ์	8	5	-	7	20
	รวม	25	20	12	23	80

สรุป การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผากลุ่มชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมของการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ชุมชนบ้านปากคลองมีจำนวนผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึกจำนวน 2 ผลงาน ประเภทของประดับตกแต่งจำนวน 8 ผลงาน และประเภทรูปเคารพจำนวน 10 ผลงาน ชุมชนเมืองเก่ามีจำนวนผลิตภัณฑ์ ประเภทของใช้จำนวน 10 ผลงาน ประเภทของที่ระลึกจำนวน 1 ผลงาน ประเภทของประดับตกแต่งจำนวน 3 ผลงาน และประเภทรูปเคารพจำนวน 6 ผลงาน ชุมชนบ้านเกาะน้อยมีจำนวนผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้จำนวน 7 ผลงาน ประเภทของที่ระลึกจำนวน 12 ผลงาน และ ประเภทของประดับตกแต่งจำนวน 1 ผลงาน และชุมชนบ้านพระปรางค์มีจำนวนผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้จำนวน 8 ผลงาน ประเภทของที่ระลึกจำนวน 5 ผลงาน และประเภทรูปเคารพจำนวน 7 ผลงาน

ตาราง 13 แสดงกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาต้นแบบ

เครื่องปั้นดินเผา						
ลำดับที่	ชื่อชุมชน	งานปั้นรูปด้วยมือ	งานหล่อสลีป	งานปั้นเป็นหมุน	งานปั้นอิสระ	รวม
1	ชุมชนบ้านปากคลอง	-	-	-	20	80
2	ชุมชนเมืองเก่า	1	4	5	10	80
3	ชุมชนบ้านเกาะน้อย	10	3	3	4	80
4	ชุมชนบ้านพระปรางค์	3	1	12	4	80
	รวม	14	8	20	38	80

สรุป การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผากลุ่มชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ด้วยเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาประกอบด้วยกรรมวิธี

งานปั้นรูปด้วยมือ

งานหล่อสลีป

งานปั้นเป็นหมุน

งานปั้นอิสระ

ชุมชนบ้านปากคลองมีจำนวนผลิตภัณฑ์ด้วยเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาประกอบด้วยกรรมวิธี งานปั้นอิสระมีจำนวน 20 ผลงาน

ชุมชนเมืองเก่าจำนวนผลิตภัณฑ์มีจำนวนผลิตภัณฑ์ด้วยเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผา ประกอบด้วยกรรมวิธี งานปั้นรูปด้วยมือมีจำนวน 1 ผลงาน งานหล่อสลีปมีจำนวน 4 ผลงาน งานปั้นเป็นหมุนมีจำนวน 5 ผลงาน งานปั้นอิสระมีจำนวน 10 ผลงาน

ชุมชนบ้านเกาะน้อยจำนวนผลิตภัณฑ์ด้วยเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาประกอบด้วยกรรมวิธี งานปั้นรูปด้วยมือมีจำนวน 10 ผลงาน งานหล่อสลีปมีจำนวน 3 ผลงาน งานปั้นเป็นหมุนมีจำนวน 3 ผลงาน งานปั้นอิสระมีจำนวน 4 ผลงาน

และชุมชนบ้านพระปรารักษ์จำนวนผลิตภัณฑ์ด้วยเทคนิคการทำเครื่องปั้นดินเผาประกอบด้วยกรรมวิธี งานปั้นรูปด้วยมือมีจำนวน 3 ผลงาน งานหล่อสลีปมีจำนวน 1 ผลงาน งานปั้นเป็นหมุนมีจำนวน 12 ผลงาน งานปั้นอิสระมีจำนวน 4 ผลงาน

ตาราง 14 แสดงรูปแบบการเคลือบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

ลำดับ ที่	รูปแบบการเคลือบ	ชุมชน				รวม
		บ้านปาก คลอง	เมืองเก่า	บ้านเกาะน้อย	บ้านพระ ปรารักษ์	
1	เคลือบสีลาด	19	11	16	19	65
2	เคลือบสีลาด คอปเปอร์เรด	-	-	1	1	2
3	เคลือบใส	1	9	3	-	13
รวม		20	20	20	20	80

สรุป รูปแบบของการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ชนิดเคลือบด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีลาด มีสูตรส่วนผสมดังต่อไปนี้ โซดาเฟลสปาร์ หินปูน ทัลคัม แบเรียมคาร์บอเนต โบนแอช ดินขาวล่าปาง ซิลิกา และเหล็กดำเฟอร์รัสออกไซด์ ประกอบด้วยชุมชนบ้านปากคลองจำนวน 19 ผลงาน ชุมชนบ้านเมืองเก่า 11 ผลงาน ชุมชนบ้านเกาะน้อย จำนวน 16 และชุมชนบ้านพระปรารักษ์ จำนวน 19 ผลงาน

2. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีลาดคอปเปอร์เรด มีสูตรส่วนผสมดังต่อไปนี้ โซดาเฟลสปาร์ หินปูน ทัลคัม แบเรียมคาร์บอเนต ซิงค์ออกไซด์ ดินขาว ซิลิกา ในการเผาให้เป็นสีแดงโดยการเผาด้วยอุณหภูมิสูงในบรรยากาศเฟอริกดักชัน (Stoneware Reduction Firing Glazes) ประกอบด้วยชุมชนบ้านเกาะน้อย จำนวน 1 และชุมชนบ้านพระปรารักษ์ จำนวน 1 ผลงาน

3. เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสี มีสูตรส่วนผสมดังต่อไปนี้ โซดาเฟลสปาร์ หินปูน ทัลคัม แบเรียมคาร์บอเนต ซิงค์ออกไซด์ ดินขาว และ ซิลิกา ประกอบด้วยชุมชนบ้านปากคลอง จำนวน 1 ผลงาน ชุมชนบ้านเมืองเก่า 9 ผลงาน และชุมชนบ้านเกาะน้อย จำนวน 3 ผลงาน

ตาราง 15 แสดงผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมด

วัตถุประสงค์	สรุปผล
1. เพื่อสืบค้นข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย	ภูมิปัญญาของชุมชน จังหวัดสุโขทัย เป็นการที่นำภูมิปัญญาในการทำเครื่องสังคโลกของบรรพบุรุษมาพัฒนาเพื่อเป็นการสืบแบบของเก่า นอกจากนี้ยังมีการผสมสูตรการทำน้ำเคลือบของตนเองและจะถ่ายทอดเฉพาะกลุ่มเครือญาติเท่านั้น ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนจึงเป็นการตอบสนองความพึงพอใจของตนเองและประยุกต์แบบใหม่เพื่อให้เป็นตัวเลือกในการจำหน่ายมากขึ้น การเคลือบภาชนะ มีทั้งที่เคลือบสีเขียว แบบเฟลสปาร์ (Feldsparthic Glaze) เคลือบสีขาว เคลือบสีน้ำตาล เคลือบสองสี ส่วนการตกแต่งลวดลาย มีทั้งการเขียนลวดลายด้วยสีก่อนเคลือบ ที่เรียกว่าเขียนใต้เคลือบกับการชุคขีดเป็นลวดลายที่ ต้องการบนภาชนะ เช่น ลายดอกไม้ ลายดอกบัวก่อน แล้วนำไปเคลือบ ลายที่ตกแต่งมีทั้งรูปปลาดอกไม้ ดอกบัวลายใบไม้ หอยสังข์ พันธุ์ พฤษภา และลวดลายที่เลียนแบบมาจากเครื่องลายครามจีนและอันนัม เครื่องปั้นดินเผาจากสุโขทัย ถือได้ว่าสวยงาม และมีความประณีต ทั้งทางด้านการออกแบบ ลวดลายรูปแบบภาชนะ หรือรูปสัตว์ หากแบ่งเครื่องปั้นดินเผาตามเนื้อหาของผลิตภัณฑ์ สามารถแบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ ประเภทของใช้ ประเภทของที่ระลึก ประเภทเครื่องประดับตกแต่ง และประเภทรูปเคารพ

วัตถุประสงค์	สรุปผล
--------------	--------

2. พัฒนาระบบต้นแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยที่จากการต่อยอดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์ ขั้นตอนการวิจัย วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนา (Action Research and Development) 1. การพัฒนาข้อมูลจากระเบียบวิธีวิจัย วิเคราะห์เปรียบเทียบในมิติต่างๆ 2. ออกแบบและการสร้าง ต้นแบบเครื่องปั้นดินเผาจากเอกลักษณ์ของท้องถิ่น 3. ทดลองตลาด 4. ปรับปรุงและพัฒนาต้นแบบ	การออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ - คณะวิจัยได้คัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ที่เกิดจากการผสมผสานกับเอกลักษณ์ร่วมสมัยของทั้ง 4 ชุมชน โดยยึดหลักการของ CoAP คือการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาของตนเองจำนวน 80 ผลงาน - คณะผู้วิจัยจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพ จากผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา 100 รูปแบบให้เหลือจำนวน 80 รูปแบบ - การทดลองตลาด มีเป้าหมายให้ได้รูปแบบเครื่องปั้นดินเผาที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นผสมผสานระหว่างชุมชนรวมทั้งเอกลักษณ์ศิลปกรรมร่วมสมัย รวมทั้งหาความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์และความต้องการของตลาดเป้าหมาย - การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ตามการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ 1. การปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์ 2. การปรับปรุงสีสันทและลวดลาย 3. การปรับปรุงตกแต่งผลิตภัณฑ์ที่สามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ 4. การปรับปรุงคุณภาพและความประณีตของผลิตภัณฑ์ - การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการวิเคราะห์และสรุปเป็นกระบวนการพัฒนาให้ได้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบชุดใหม่ ที่สามารถเพิ่มทางเลือกแก่ผู้บริโภคที่ต้องการผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านของชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น
--	---

3. เพื่อการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ นำร่องให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย	- ผู้คนที่อยู่ในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มและแสดงพฤติกรรมซึ่งฉายภาพของอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ในหลากหลายลักษณะ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในนิยามของตนเอง ซึ่งได้แก่ “การไม่มีหนี้สิน ไม่เจ็บป่วย และมีกินมีใช้” การรวมกลุ่มจึงดำเนินไปเพื่อรักษาการเปลี่ยนแปลงหรือตำแหน่งทางสังคมให้อยู่ในระดับที่บุคคลยังสามารถควบคุมและกำหนดทิศทางที่ตนเองต้องการ ตลอดจนรับรู้ถึงการคงอยู่ของอำนาจส่วนตนได้ เพียงแต่รูปแบบของกระบวนการทางสังคมที่ปรากฏเป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ความคาดหวัง และความเคียดแค้นจากสภาพที่ไม่พึงปรารถนา การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มและองค์กรต่างๆ
4. เพื่อจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมสำหรับชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมของพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย ขั้นตอนการวิจัย 1. จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงความรู้จากศิลปในพื้นที่บ้านสำนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว 2. จัดทำสรุปผลในการวิจัย	- เข้า เริ่มจากสุเทพสังคโลกเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย - สาย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย - บ่าย กลุ่มชุมชนพระปรางค์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย - เย็น เดินทางไปยังกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย จังหวัดสุโขทัย

โดยสรุป เครื่องปั้นดินเผาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างแนบแน่นมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งนี้เพราะเครื่องปั้นดินเผาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นบนเงื่อนไขความต้องการของสังคมที่เป็นเจ้าของ เป็นผลงานจากมันสมองและฝีมือของผู้สร้าง ซึ่งมีได้มีความหมายแต่เพียงคุณค่าทางสุนทรียะเท่านั้น หากแต่ยังเป็นงานช่างฝีมือที่แสดงถึงภูมิปัญญาและพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีของชุมชนที่สั่งสมและสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน

เครื่องปั้นดินเผาเป็นสิ่งของเครื่องใช้สามัญอย่างหนึ่งที่พบอยู่ในสังคมมนุษย์ทุกแห่ง มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์แทบจะทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย หรือมิติของช่วงชั้นทางสังคมตั้งแต่สามัญชนไปจนถึงชนชั้นปกครอง ภาชนะดินเผาจึงได้รับการออกแบบและใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สอดคล้องกับเงื่อนไขต่างๆ อาทิเช่น ประโยชน์ใช้สอย

สถานภาพทางสังคม คติความเชื่อ ศาสนาและพิธีกรรม แบบแผนทางด้านเศรษฐกิจ ภาชนะดินเผาจึงมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

สรุปผลการวิจัย

1. การสืบค้นข้อมูลผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

ประกอบด้วยได้แก่ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย หมู่ 5 บ้านเกาะน้อย ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชุมชนพระปรางค์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านปากคลอง จังหวัดสุโขทัย

ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านปากคลอง จังหวัดสุโขทัย พบว่าเป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้วยการบอกให้ทำเมื่อมีความชำนาญในเบื้องต้น ผู้ที่ปั้นได้ก็จะใช้หลักครูพักลักจำในงานอื่นๆที่พบเห็นและสามารถนำมาพัฒนางานของตัวเองได้ ชาวบ้านปากคลองกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์ในด้านนี้ไว้ในลักษณะครูกับลูกศิษย์ ครูคือผู้ปั้น ลูกศิษย์คือลูกมือ ซึ่งจะพัฒนาขึ้นมาเป็นครูก็ต้องผ่านการเป็นลูกมือของครูมาก่อน หน้าที่ของลูกศิษย์คือการเตรียมดินให้กับครู เริ่มตั้งแต่การชะดินมาตีกลอนเตรียมไว้ให้ครู การชักเป็นให้ครู การยกเป็นวงให้ครู ในการตีกลอนครูจะสอนลูกศิษย์ว่าตีกลอนขนาดใด สำหรับภาชนะเครื่องปั้นดินเผาแบบใด เล็กหรือใหญ่ ผสมดินทรายในสัดส่วนเท่าไร เมื่อเป็นลูกศิษย์อยู่ระยะเวลาหนึ่งครูก็จะสอนให้ตามความพร้อม นับว่าเป็นการสืบสานภูมิปัญญาการปั้นเครื่องปั้นดินเผาของปากคลองไว้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้การที่มีคนต่างถิ่นที่เรียกว่า “พ่อค้าคนกลาง” เข้ามาเป็นผู้มีบทบาทในการออกแบบทั้งรูปทรงและลวดลายของเครื่องปั้นดินเผา จึงเป็นโอกาสที่เครื่องปั้นดินเผาของบ้านปากคลองจะขยายตลาดออกไปทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังนับว่าเป็นความโชคดีของคนบ้านปากคลอง เพราะการตัดสินใจเข้ามายังชุมชนทำให้ความสะดวกสบายและความเจริญเข้ามาในชุมชนเป็นอย่างมาก รวมทั้งได้มีการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตเครื่องปั้นดินเผามาใช้ ทำให้สามารถผลิตทันต่อความต้องการของตลาด และสามารถเปิดตลาดโดยมีรูปแบบของภาชนะดินเผาใหม่ เช่น กระถาง แจกัน ทำให้คนบ้านปากคลองดำรงอาชีพนี้ต่อไป สำหรับเครื่องปั้นดินเผาของบ้านปากคลอง ที่เป็นสินค้าเพื่อการจำหน่ายประกอบด้วย 3 ประเภท คือ 1. ประเภทของที่ระลึก 2. ประเภทของประดับตกแต่ง และ 3. ประเภทรูปเคารพ

ภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย

ภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย ความรู้ทางด้านเครื่องปั้นดินเผา ช่างส่วนใหญ่ไม่ได้ออกแบบรูปทรงและลวดลายด้วยตนเอง แต่มีความสามารถในการผลิตที่ตนเองถนัดที่เรียนรู้จากบรรพบุรุษ ที่ผสมผสานกับรูปแบบที่นำมาจากแหล่งอื่น ๆ เช่นจากสื่อมวลชน หนังสือ และต้นแบบที่พ่อค้านำมาให้ผลิต มาประยุกต์แบบจากประสบการณ์การทำงาน โดยสามารถปรับเปลี่ยนรูปทรงกำหนดช่องไฟในการเขียนลาย และประยุกต์ลวดลายได้เป็นอย่างดี

จากการที่ชุมชนอยู่ใกล้แหล่งมรดกโลก ทำให้กลุ่มนักวิชาการด้านเครื่องปั้นดินเผาที่เข้ามาอบรมเรื่องวัตถุสืบและขั้นตอนการผลิต รวมทั้งกลุ่มนักเรียนนิสิต นักศึกษา จากสถาบันการต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่ชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มักจะซื้อเครื่องปั้นดินเผาเป็นประจำทุกวันทำให้รูปแบบเป็นศิลปกรรมร่วมสมัยมากขึ้นสำหรับเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนเมืองเก่า ที่เป็นสินค้าเพื่อการจัดจำหน่ายประกอบด้วย 3 ประเภท คือ 1. ประเภทการใช้สอย 2. ประเภทของประดับตกแต่ง และ 3. ประเภทของที่ระลึก

ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเกาะน้อย จังหวัดสุโขทัย

ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเกาะน้อย จังหวัดสุโขทัย ยังการทำเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนยังมีการทำน้ำเคลือบที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ชาวบ้านต้องการสูตรน้ำเคลือบตามแบบโบราณที่ยังไม่มีการค้นพบ และต้องการสูตรน้ำเคลือบสีใหม่ จึงมักแสวงหาแหล่งดินตามที่ต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาทำน้ำเคลือบ ประกอบกับชุมชนเกิดพฤติกรรมเก็บสูตรน้ำเคลือบที่ตนค้นพบได้เป็นความลับในกลุ่มเครือญาติ จึงเป็นการเร่งให้เกิดพฤติกรรมแสวงหาสูตรน้ำเคลือบด้วยตนเอง นอกจากการคิดค้นสูตรน้ำเคลือบแล้ว ชุมชนยังมีวิธีการผลิตที่เกี่ยวข้องกับความงามทางศิลปะ ซึ่งชุมชนจะเลียนแบบของเก่าเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเอง และประยุกต์แบบใหม่เพื่อให้เป็นตัวเลือกในการจำหน่ายมากขึ้น

สำหรับเครื่องปั้นดินเผาของบ้านเกาะน้อยที่เป็นสินค้าเพื่อการจัดจำหน่ายกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วย มีทั้งเครื่องปั้นเคลือบและเผาเนื้อแกร่งไม่เคลือบ เนื้อดินที่นำมาใช้ผลิตเป็นดินเนื้อละเอียด เมื่อเผาออกสีเทา หรือสีเทาดำ การเขียนลายประดับ การเผาและการเคลือบ ทำด้วยฝีมือประณีต เครื่องปั้นเคลือบที่เป็นภาชนะมีหลายรูปแบบ ส่วนการเคลือบภาชนะ มีทั้งที่เคลือบสีเขียว แบบเซลาดอน (Celadon) เคลือบสีขาว เคลือบสีน้ำตาล เคลือบสองสี ส่วนการตกแต่งลวดลาย มีทั้งการเขียนลวดลายด้วยสีก่อนเคลือบ กับการขีดขีดเป็นลวดลายที่ ต้องการบนภาชนะ

ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านพระปรารักษ์ จังหวัดสุโขทัย

จากการที่มีหน่วยงานของภาครัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 2 ที่เข้ามาเพื่อพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา พาณิชย์จังหวัดสุโขทัยมาอบรมเรื่องส่งเสริมการตลาดโดยการไปออกร้านค้าสาธิตและจำหน่ายสินค้ายังสถานที่ต่างๆ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีศูนย์เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านพระปรารักษ์ จังหวัดสุโขทัย เป็นการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ผลิตจะก่อประโยชน์ต่อชุมชนมาก เป็นการสร้างเสถียรภาพควบคู่กับระบบทุน ซึ่งเป็นที่สนใจแก่นักวิชาการ นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในชุมชนอยู่เสมอจนเกิดเป็นการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน จนเป็นที่สังคมให้การยกย่องและยอมรับโดยทั่วไป แต่การรวมตัวกันของชุมชนก่อประโยชน์และความขัดแย้งในขณะเดียวกัน ในด้านบวกการรวมตัวกันของชุมชนก่อประโยชน์และความขัดแย้งในขณะเดียวกัน ในด้านบวกการรวมตัวกันก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและมีพลังในการทำงาน ในด้านลบจะเกิดการระแวงกันในเรื่องผลประโยชน์ จนเกิดการแยกกลุ่มใหม่ขึ้น เพื่อแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว สำหรับเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านพระปรารักษ์ ที่เป็นสินค้าเพื่อการจำหน่ายประกอบด้วย 1. ประเภทเครื่องใช้ในครัวเรือน 2. ประเภทเครื่องใช้ และ 3. ประเภทภาพบุคคล

2. การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยที่จากการต่อยอดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นในเชิงพาณิชย์

คณะวิจัยได้คัดเลือกแบบผลิตภัณฑ์มาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ที่เกิดจากการผสมผสานกับเอกลักษณ์ร่วมสมัยของทั้ง 4 ชุมชน โดยยึดหลักการของ CoAP คือ การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายๆเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาของตนเอง พร้อมๆกับการทำงานและความรู้ของนักวิชาการจำนวน 100 ผลงานและคัดเลือกให้เหลือ 80 ผลงาน จาก 4 ชุมชน ประกอบด้วย (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก)

งานปั้นรูปด้วยมือ จำนวน 14 ผลงาน

งานหล่อสลีป จำนวน 8 ผลงาน

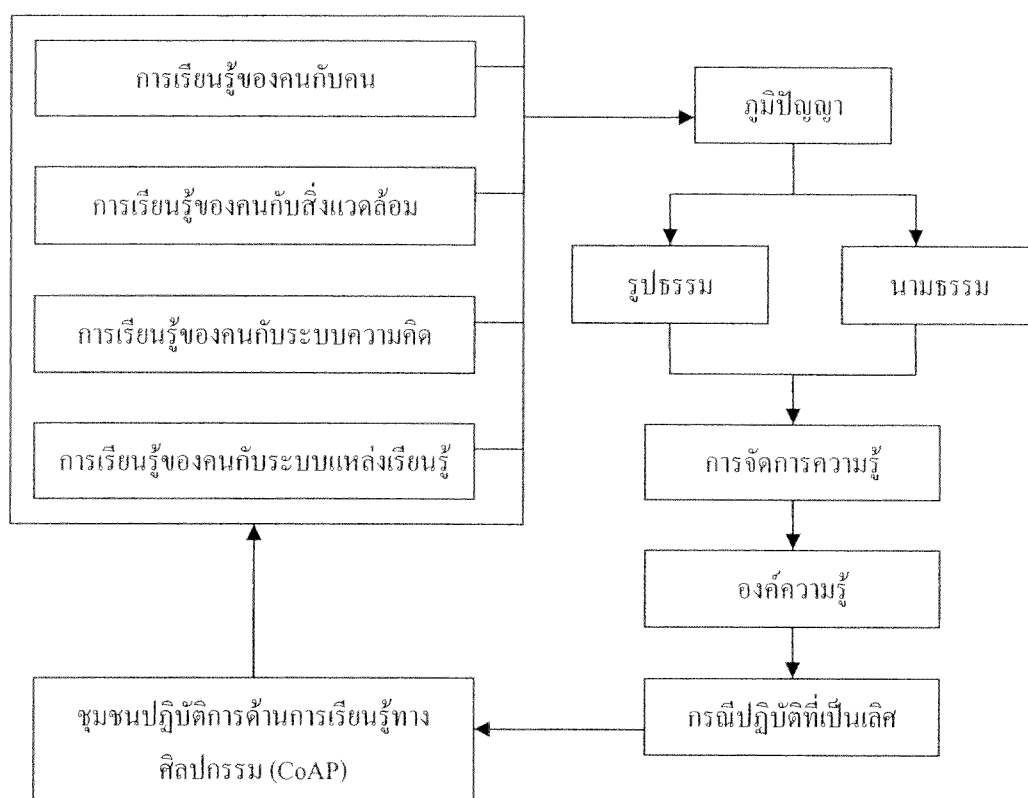
งานปั้นเป็นหมุน จำนวน 20 ผลงาน

งานปั้นอิสระ จำนวน 38 ผลงาน

3. เพื่อจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ นำร่อง ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางด้านผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ที่พบในการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสืบค้นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติต่างๆ และการทำความเข้าใจกับความเชื่อมโยงของบริบททางสังคมที่ถูกเรียงร้อยเข้าด้วยกันจนเกิดชุมชนในลักษณะใหม่ องค์ความรู้ของชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ที่ถูกสะท้อนออกมาในรูปของศิลปกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในมิติต่างๆ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในการแก้ไขและเผชิญกับวิกฤติทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่าปราชญ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ ล้วนเป็นผู้ซึ่งมีความสามารถในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย และยังสามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ความรู้ด้านศิลปกรรมท้องถิ่นที่มีความสวยงาม แฝงไปด้วยคติความเชื่อศาสนา ซึ่งถึงแม้ว่าจะเกิดจากความรู้สึกลึกซึ้งและประสบการณ์ของผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาอันประกอบด้วยทฤษฎีและกฎเกณฑ์ทางศิลปะ แต่ผลงานในเชิงศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นได้สะท้อนถึงความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และความเข้าใจในชีวิตอย่างลุ่มลึกผ่านกระบวนการจัดเลาทางสังคมและการมีส่วนร่วมในจารีตประเพณี วิถีชีวิตและพิธีกรรมต่างๆ ด้วยมุมมองของ “คนใน” ภูมิปัญญาที่พบจึงมีความสัมพันธ์กับความสมดุลระหว่างสรรพสิ่ง เพื่อเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่คือ สันติสุขของผู้คนในชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

จึงสะท้อนเส้นทางของความเชื่อ ความรัก และสัญญาทางสังคม (Social Contracts) ที่ศิลปินมีต่อผู้คนและสรรพสิ่ง เท่าๆกับการสะท้อนถึงความเชื่อและความรู้สึกที่ศิลปินมีต่อตนเองดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 16 แสดงการเรียนรู้ของชุมชนปฏิบัติการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่อง
สังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย

4. เพื่อจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมสำหรับชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้

ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย จึงมีเป้าหมายให้ศึกษาอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเทคโนโลยี รูปแบบ และวิถีชีวิตของสังคมที่ผลิตและใช้เครื่องปั้นดินเผาเหล่านั้น ในแง่ของพัฒนาการทางด้านรูปแบบ (Style) นั้นสามารถใช้เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งสำหรับการจัดแบ่งยุคสมัย รวมทั้งใช้เป็นตัวกำหนดเพื่อการจัดจำแนกกลุ่มวัฒนธรรม ขอบเขตทางวัฒนธรรม การติดต่อสื่อสารและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสมัยหนึ่งไปสู่อีกสมัยหนึ่ง หรือจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งได้ ดังนั้นการจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมสำหรับชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ ประกอบด้วย

เข้า เริ่มจากสุเทพสังคโลกเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกสุโขทัย

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย อยู่บริเวณหน้าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 12 ไปทางทิศตะวันตก 12 กิโลเมตร ถนนหลวงตัดผ่านกลางเมืองจากตะวันออกไปตะวันตก เมื่อผ่านเข้าเขตเมืองเก่าจะแลเห็นยอดพระเจดีย์แบบต่างๆ อันสง่างามและวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ ร้านสุเทพสังคโลกต้องเลี้ยวซ้ายก่อนถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สุโขทัย เข้าไปประมาณ 200 เมตรจะพบร้านสุเทพสังคโลก ซึ่งเป็นการผลิตโดยใช้เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิต ที่ร้านมีการสาธิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เครื่องสังคโลกให้นักท่องเที่ยวได้ชมกันทุกวัน ผลิตภัณฑ์สังคโลกเป็นสินค้าออกที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยเมื่อ 700 ปีก่อน และหลายมาเป็นสิ่งสะสมที่มีค่าของบรรดานักนิยมของเก่า ซึ่งปัจจุบันนับจะหาได้ยากขึ้นทุกวันแต่ช่างฝีมือชาวสุโขทัยได้ถ่ายทอดฝีมือเชิงช่าง จนสามารถผลิตเลียนแบบของเก่าได้อย่างงดงามซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อได้โดยทั่วไป

สาย กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก หมู่ 5 บ้านปากคลอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

บนถนนทางหลวงสายเดียวเลี้ยวขวา ไปทางทิศเหนือ ประมาณ 2 กิโลเมตร จะผ่านเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาติไทย คือ อุทยานประวัติ ศาสตร์สุโขทัย ชมความสวยงามของโบราณสถานที่ยังคงความสมบูรณ์ยิ่งใหญ่งดงาม แสดงถึงความเฟื่องฟูของศิลปะสมัยสุโขทัยได้อย่างชัดเจน หลักฐานทางโบราณคดีเคยกล่าวไว้ว่า สุโขทัยเคยเป็นเมืองสำคัญที่ผลิตเครื่องเคลือบสังคโลกส่งให้แก่อยุธยาเพื่อส่งไปขายยังดินแดนโพ้นทะเล ซึ่งปัจจุบันยังคงปรากฏหลักฐานอยู่คือ เตาเผาเครื่องสังคโลก หรือ เตาทุเรียงโบราณขนาดใหญ่

บาย กลุ่มชุมชนพระปรางค์ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสำราญ อำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย

ชุมชนพระปรางค์ หรือหมู่บ้านพระปรางค์ อยู่ในที่หมู่ 6 ตำบลศรีสำราญ ระยะทางห่างจากอำเภอศรีสำราญทางทิศใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนพระ หรือที่รู้จักกันดีในนามเครื่องสังคโลกที่เลียนแบบของเก่า แหล่งกำเนิดอยู่บริเวณริมแม่น้ำยม ใกล้กับดินแดนศรีสำราญในอดีต ประมาณปี คริสตศักราชที่ 11 - 16 เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีการพัฒนาอย่างยิ่ง โดยเผาที่อุณหภูมิสูงถึง 1200 องศาเซลเซียส จึงมีความแข็งแกร่งเป็นพิเศษ ตัวภาชนะหนารูปทรงสวยงามมีเอกลักษณ์ มีเทคนิคการเคลือบหลากหลาย ทำให้มีผลิตภัณฑ์ต่างชนิดกันหลายรูปแบบ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้กับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้การปั้นเครื่องปั้นดินเผาของบ้านท่าโพธิ์ จึงทำให้มีคนที่รู้จักมากขึ้น และทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้กับคนในชุมชนด้วย โดยมีแนวคิดที่ต้องการเปิดโอกาสให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษา เข้ามาเรียนรู้วิธีการปั้นด้วยการปฏิบัติจริง พร้อมทั้งยังสอนวิชาออกแบบที่ไม่เหมือนการปั้นแบบเก่า ทั้งนี้ต้องการให้เครื่องปั้นดินเผามีรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ต่อชนรุ่นหลังได้นำไปประกอบอาชีพและเผยแพร่ต่อไป

เย็น เดินทางไปยังกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาสังคโลกบ้านเกาะน้อย หมู่ 5 บ้านเกาะน้อย ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย

เป็นชุมชนทางด้านเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัยห่างจากตัวเมืองเก่าศรีสัชนาลัย เลียบแม่น้ำยมไปทางทิศเหนือ 6.5 กิโลเมตร จากบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ไปทางทิศเหนือ ทางประตูหม้อไปถึงบ้านเกาะน้อย ราว 5 กิโลเมตร จะเห็นซากเตาเผาโบราณ เรียงรายอยู่ทั่วไป หรือจากตัวอำเภอศรีสัชนาลัย ใช้เส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1201 ลงมาที่บ้านเกาะน้อย ประมาณ 7 กิโลเมตรจะเห็นอาคาร ศูนย์ฯ เป็นพิพิธภัณฑ์เปิดสร้างคลุมกลุ่มเตาทุเรียงบ้านเกาะน้อย เตาทุเรียงเป็นชื่อเรียกเตาเผาเครื่องถ้วยชามสังคโลกสมัยสุโขทัย ลักษณะของเตาเป็นเตาก่ออิฐ แบ่งเป็น 3 ตอน เป็นที่ใส่ไฟ ที่วางถ้วยชามและปล่องไฟ เตาทุเรียงที่สำรวจพบมีอยู่ 3 บริเวณด้วยกัน คือ เตาทุเรียงบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย เตาทุเรียงป่ายาง เมืองศรีสัชนาลัย และเตาทุเรียงบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัย กลุ่มเตาทุเรียงบ้านเกาะน้อยมีจำนวน 500 เตาในระยะทาง 1 กิโลเมตร ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลกตั้งอยู่บริเวณเตาที่ขุดพบและใช้เป็นที่ปริกษา 2 เตา คือเตาที่ 42 และ เตาที่ 61 โดยจัดสร้างเป็นอาคาร 2 หลัง มีการแสดงโบราณวัตถุ เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนนิทรรศการเครื่องถ้วยสมัยโบราณให้นักท่องเที่ยวชมอีกด้วย

นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้กับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้การปั้นเครื่องปั้นดินเผาของบ้านท่าโพธิ์ จึงทำให้มีคนที่รู้จักมากขึ้นและทั้งยังเป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้กับคนในชุมชนด้วย โดยมีแนวคิดว่าการเปิดโอกาสให้กับนักเรียน นิสิต นักศึกษาเข้ามาเรียนรู้วิธีการปั้นด้วยการปฏิบัติจริง พร้อมทั้งยังสอนวิชาออกแบบที่ไม่เหมือนการปั้นแบบเก่า ทั้งนี้ต้องการให้เครื่องปั้นดินเผามีรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ เพื่อประโยชน์ต่อชนรุ่นหลังได้นำไปประกอบอาชีพและเผยแพร่ต่อไป

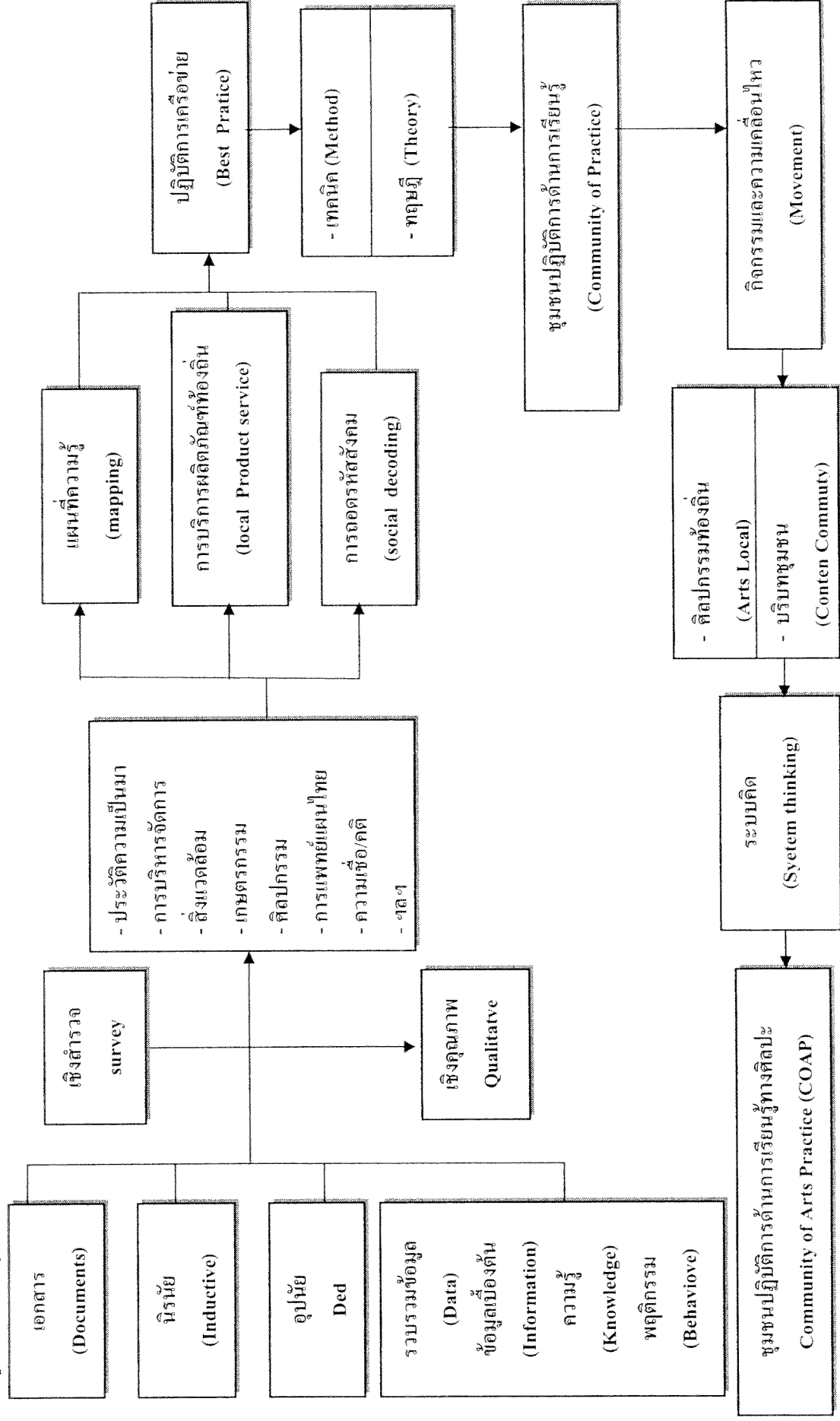
อภิปรายผลการวิจัย

จากการกระบวนการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้พบรูปแบบของการวิจัย ระหว่างสัมพันธ์กับศิลปกรรมท้องถิ่นกับบริบทของชุมชน นับเป็นการผสมผสานขององค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิดและกระบวนการปรับตัวของคนไทยเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ภายในชุมชน ทั้งนี้ผลจากการที่คนไทยมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆทั้งในและนอกสังคมไทย เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับธรรมชาติแวดล้อมในบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทยและความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติของคนไทย ศิลปกรรมท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่สังคมไทยเห็นว่ามีค่า มีการใช้ปรับเปลี่ยน ประยุกต์ และสืบทอดต่อ ๆ กันมาของคนไทยรุ่นแล้วรุ่นเล่า โดยอาศัยกระบวนการจัดกลาทางสังคม (Socialisation Process) การกระทำทางสังคม (Social Action) และการปฏิสัมพันธ์ทาง

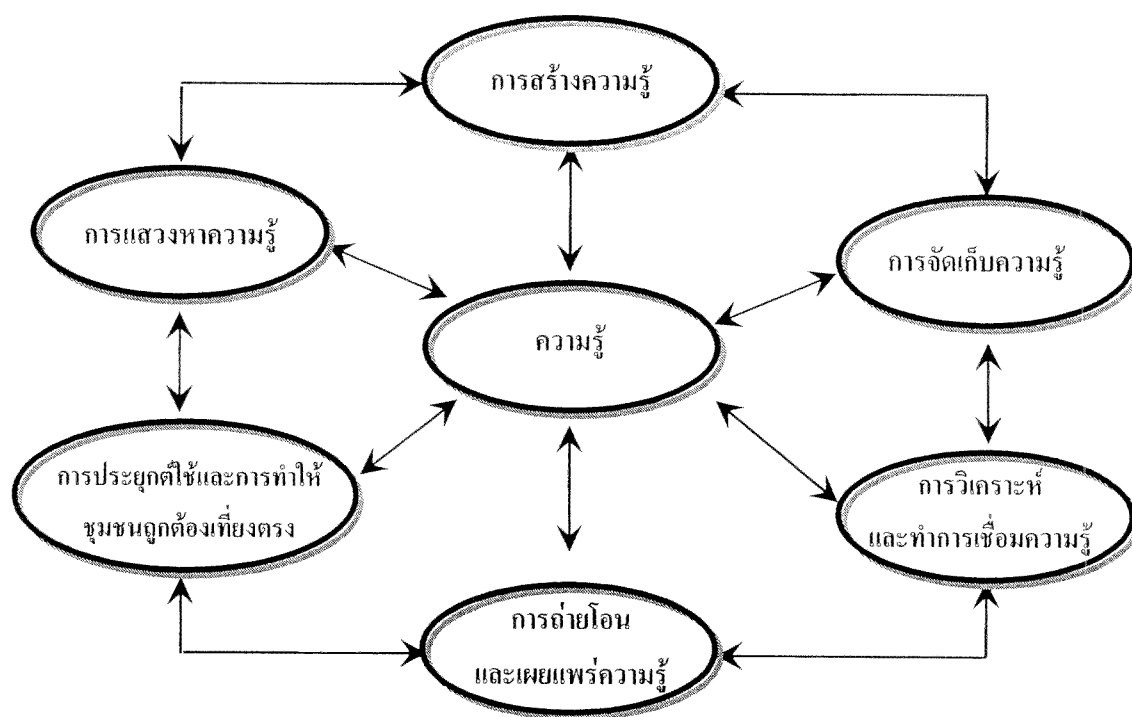
สังคม (Social Interaction) เป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมหรือพันธุ์ของตน และแสดงออกมาในรูปของศิลปกรรมท้องถิ่นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้พบรูปแบบของชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม (Community of Arts Practice) หรือ CoAP ทั้งนี้ในการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรมนั้น เป็นการสืบค้นและการสำรวจข้อมูลและเชื่อมความรู้เข้าด้วยกัน นับว่ามีความสำคัญที่สุดอันจะส่งผลถึงการจัดการความรู้แบบยั่งยืน โดยผู้วิจัยเสนอรายละเอียดของรูปแบบ CoAP ดังนี้

ตาราง 17 แสดงรูปแบบของชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ศิลปกรรม (Community of Arts Practice) หรือ CoAP

จากการวิจัยพบว่า ในระหว่างการจัดทำชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ กลไกภายในที่บุคคลและชุมชนพัฒนาขึ้น เมื่อต้องเผชิญกับนโยบายการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของระบบคิด และกระบวนการที่บุคคลและชุมชนนำมาใช้เพื่อความอยู่รอดเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อสร้างเงื่อนไขความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนเพื่อปฏิเสธการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง การหลบหลีกภาวะความกลัวที่มีต่อบุคคลหรือสถานการณ์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการอยู่รอดในภาวะวิกฤตที่ปรากฏอยู่ตรงหน้า ล้วนมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่ถูกกดทับทางความคิดและการขาดโอกาสแสดงกิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่สาธารณะมาเนิ่นนาน ดังนั้น การตอกย้ำซ้ำแล้วซ้ำอีกของนโยบายการพัฒนาสังคม ที่ไม่ตระหนักในการปรับตัวของชุมชนหรือมิติการพัฒนาสังคมแบบ “โรแมนติก” ที่ยังคงมองชุมชนในปัจจุบันว่าเป็นสังคมที่ขาดพลวัตรและมีความสมดุล ตลอดจนการละเลยกระบวนการสร้างวิคิดและกลไกใหม่ๆ ของชุมชนเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงนับว่าห่างไกลจากการพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้

ตาราง 18 แสดงการจัดการความรู้ในชุมชน

นอกจากนี้การวิจัยยังพบอีกว่าชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่นอกเหนือจากการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาที่เกิดจากภูมิปัญญาของตนแล้ว ยังเกิดปรากฏการณ์ใหม่อีกอย่างน้อย 5 เรื่องคือ

ผลที่ได้จากการวิจัย

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดตั้งชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ทำให้ทั้ง 4 ชุมชนมีการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาจากการเรียนรู้ร่วมกันดังนี้

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการด้านธุรกิจ

นอกจากนี้การที่มีคนต่างถิ่นที่เรียกว่า “พ่อค้าคนกลาง” เข้ามาเป็นผู้มีบทบาทในการออกแบบ ทั้งรูปทรงและลวดลายของเครื่องปั้นดินเผา จึงเป็นโอกาสที่เครื่องปั้นดินเผาของบ้านปากคลองจะขยายตลาดออกไปทั่วประเทศ นอกจากนี้นับว่าเป็นความโชคดีของคนบ้าน เพราะการตัดสินใจเข้ามายังชุมชนทำให้ความสะดวกสบายและความเจริญเข้ามาในชุมชนเป็นอย่างมาก รวมทั้งได้มีการนำเอาเทคโนโลยีการผลิตเครื่องปั้นดินเผามาใช้ ทำให้สามารถผลิตทันต่อความต้องการของตลาด และสามารถเปิดตลาดโดยมีรูปแบบของภาชนะดินเผาใหม่

2. การเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จากการที่ชุมชนอยู่ใกล้แหล่งมรดกโลก ทำให้กลุ่มนักวิชาการด้านเครื่องปั้นดินเผาที่เข้ามาอบรมเรื่องวัตถุดิบและขั้นตอนการผลิต รวมทั้งกลุ่มนักเรียนนิสิต นักศึกษา จากสถาบันการต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่ชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด คือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจะซื้อเครื่องปั้นดินเผาเป็นประจำทุกวันทำให้รูปแบบเป็นศิลปกรรมร่วมสมัยมากขึ้นสำหรับเครื่องปั้นดินเผา

3. การเรียนรู้เกี่ยวกับการต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ

จากการที่มีหน่วยงานของภาครัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 2 ที่เข้ามาเพื่อพัฒนาอาชีพเครื่องปั้นดินเผา พาณิชย์จังหวัดสุโขทัยมาอบรมเรื่องส่งเสริมการตลาด โดยการไปออกร้านค้าสาริตและจำหน่ายสินค้ายังสถานที่ต่างๆ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4. การเรียนรู้ทางด้านการผลิต

การทำน้ำเคลือบที่เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ชาวบ้านต้องการสูตรน้ำเคลือบตามแบบโบราณที่ยังไม่มีการค้นพบ และต้องการสูตรน้ำเคลือบสีใหม่ จึงมักแสวงหาแหล่งดินตามที่ต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาทำน้ำเคลือบ ประกอบกับชุมชนเกิดพฤติกรรมเก็บสูตรน้ำเคลือบที่ตนค้นพบได้เป็นความลับในกลุ่มเครือญาติ จึงเป็นการเร่งให้เกิดพฤติกรรมแสวงหาสูตรน้ำเคลือบด้วยตนเอง นอกจากการคิดค้นสูตรน้ำเคลือบแล้ว ชุมชนยังมีวิธีการผลิตที่เกี่ยวข้องกับความงามทางศิลปะ ซึ่งชุมชนจะเลียนแบบของเก่าเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเอง และประยุกต์แบบใหม่เพื่อให้เป็นตัวเลือกในการจำหน่ายมากขึ้น

5. การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น

ชุมชนเกาะน้อย จังหวัดสุโขทัย ได้เปิดหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้สนใจเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสังคม ซึ่งจะเปิดสอนเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น จากการสังเกตพบว่ามีผู้สนใจเป็นจำนวนมากและหลากหลายอาชีพ เช่น นายแพทย์ พยาบาล ครู ตำรวจ และข้าราชการในจังหวัด โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น นับว่ากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเป็นกลุ่มที่มีจิตสาธารณะที่เผยแพร่ความรู้ไปสู่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นการเผยแพร่ผลงานเครื่องปั้นดินเผาให้แก่สาธารณะชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมประเภทเครื่องสังคโลกของชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย พบปัญหาและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ปัญหาจากภาครัฐ

หน่วยงานของภาครัฐโดยเฉพาะกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยอุตสาหกรรมจังหวัดได้พยายามเข้าไปพัฒนาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ชุมชนทั้งสิ้น ซึ่งหากประเมินผลของการพัฒนาดังกล่าวแล้ว จัดว่าภาครัฐประสบความสำเร็จล้มเหลว กล่าวคือ ชุมชนทั้งสิ้นไม่สามารถรับเอา วิธีการผลิตไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตอย่างแท้จริง โดยในที่สุดแต่ละชุมชนต่างก็ยังคง ใช้วิธีการผลิตแบบเดิม หรือพัฒนาการผลิตของตนเองขึ้นมาเองเป็นสำคัญ

การพัฒนาดังกล่าว คือ

ดังนั้นการสนับสนุนหรือส่งเสริมที่จะให้ประสบสัมฤทธิ์ผล รัฐต้องศึกษารากฐานกลวิธีการผลิตเดิมและการจัดการผลิตภายในชุมชนให้กระจ่าง และใช้ข้อเท็จจริงส่วนนั้นเป็นพื้นฐานการพัฒนาและส่งเสริม นอกจากนี้การส่งเสริมก็มิใช่ว่าจะพัฒนาให้ทุกชุมชนก้าวเดินไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่พยายามเอาเทคโนโลยีเข้าไปให้ชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย แต่รัฐจะต้องทำการส่งเสริมให้ แต่ละชุมชนพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองให้ได้มาตรฐาน ทั้งด้านกลวิธีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์ เช่น การพัฒนาวิธีการผลิตของชุมชน ส่วนหนึ่งก็ควรจะคงความงามและเอกลักษณ์ของการเป็นเครื่องปั้นดินเผาเนื้อไม่แกร่งที่เผาด้วยเตาสุ่มหรือเตามังกรไว้ด้วย

ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมให้นักออกแบบและนักวิจัยสาขาเซรามิกเข้าประจำตามชุมชนเหล่านี้ เพื่อนำพาช่างชุมชนพัฒนารูปแบบและกลวิธีที่คงความมีเอกลักษณ์ของชุมชนให้แต่ละชุมชนที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผามีเอกลักษณ์ของความเป็นแบบฉบับของตน และจัดการผลิตที่สอดคล้องหรือที่ความสัมพันธ์กับฐานภูมิปัญญาด้านการผลิตและการจัดการเดิมของชุมชน นอกจากนี้ควรฝังตัว

ทำงานร่วมกับสมาชิก ชุมชนจนเห็นความสำเร็จทั้งด้านการผลิต การจำหน่ายและการสืบทอดอย่างเห็นคุณค่าและยั่งยืนจากชุมชน

อย่างไรก็ตาม นอกจากหน่วยงานของภาครัฐที่เข้าไปส่งเสริมการผลิตแล้วควรมีหน่วยงานของภาครัฐด้านการจัดจำหน่ายที่จะต้องร่วมทำงานประสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยยืนอยู่บนความต้องการและความเป็นไปได้ของชุมชน จนกว่าชุมชนจะพึ่งตนเองด้านการจัดจำหน่าย เช่น การวิเคราะห์ตลาด การประสานเพื่อการส่งออกทั้งภายในและต่างประเทศรัฐควรเข้ามาบิบทบาทและยื่นความช่วยเหลือด้านการอบรมสัมมนาเชิงการจัดการการจำหน่ายในระดับชุมชนด้วย ซึ่งเท่าที่ผ่านมาแม้ว่าภาพของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา จะประสบความสำเร็จ นั่นก็เป็นเพราะการดำเนินการและเรียนรู้การส่งออกด้วยตนเองโดยมีลูกค้าต่างประเทศเป็นผู้แนะนำ กระนั้นเมื่อพิจารณาถึงความต้องการของตลาด ต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาแล้วยังมีอย่างกว้างขวางมาก ในขณะที่กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย ก็มีศักยภาพด้านการผลิตที่สามารถส่งออกได้ แต่การส่งออกก็ยังไม่เกิดขึ้น เพราะว่ากลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการส่งออกนั่นเอง ซึ่งรัฐจะต้องเข้ามาดูแลและคุ้มครองในเรื่องนี้

2. ปัญหาการจัดการจากองค์กรของชุมชน

องค์กรภายในชุมชน เช่น สภาตำบล องค์กรการบริหารส่วนตำบลยังขาดการพิจารณาส่งเสริมให้การผลิตการจำหน่าย และการใช้ลักษณะเฉพาะของชุมชนด้านการเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ

2.1 การผลิตและการจำหน่าย องค์กรภายในชุมชนน่าจะดำเนินการจัดตั้งองค์กรที่มีบทบาทอย่างแท้จริงในการควบคุมคุณภาพการผลิต และการประสานงานเพื่อการจำหน่าย ปัญหา เช่น สหกรณ์ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผาก็มิได้มีบทบาทในการควบคุมคุณภาพการผลิตอย่างแท้จริง ผลก็คือปัจจุบันกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาเริ่มได้รับความเคลือบแคลงด้านคุณภาพ โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาประเภทบรรจุน้ำ เช่น กระถางบัว เพราะเมื่อนำไปบรรจุน้ำได้ระยะหนึ่งน้ำจะร่ว นั่นเป็นเพราะการเผาไม่แกร่งและมีรอยร้าวแต่ด้วยกระบวนการตกแต่งสีผิวทำให้ภายนอกดูดีไม่มีตำหนิก่อนนำไปใช้งาน องค์กรชุมชนจึงควรมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อดูแลกันเองให้ได้

2.2 การจัดการชุมชนของคนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลักษณะของกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จัดเป็นสัญลักษณ์ของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่ง ในขณะที่การผลิตเครื่องปั้นดินเผากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านปากคลอง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาชุมชนเมืองเก่า กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย และกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านพระปรางค์ จัดเป็นสัญลักษณ์ชุมชนที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อไม่แกร่ง ซึ่งแต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์ต่างก็มีบทบาทต่อวิถีและวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมมาตั้งแต่อดีตราบ

จนปัจจุบัน วิธีการผลิตและร่องรอยการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแต่ละชุมชนต้องหาทางอนุรักษ์และพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งศึกษาและท่องเที่ยวในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ชุมชนให้ได้

ปัญหาเช่นกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้ปล่อยให้เตาทุเรียงซึ่งเป็นทรัพย์สินสมบัติทางภูมิปัญญา ด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่งให้เสื่อมสภาพลงอย่างน่าวิตก ซึ่งเตาทุเรียงที่เหลือปรากฏอยู่นั้นสามารถเป็นแหล่งศึกษาเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่น และประการสำคัญมันสามารถเป็นต้นทุนทางสังคมเมื่อองค์กรชุมชนสามารถจัดการให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

สำหรับ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวง อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ที่มีความเข้มแข็งด้านการผลิตที่ขึ้นรูปการตีและวิธีชีวิตทั้งคงมาของชุมชน ก็สามารถจัดเป็นแหล่งศึกษาทางมนุษยวิทยา และสังคมวิทยาได้เป็นอย่างดี และสิ่งที่ชุมชนขาดคือการนำเอาผลิตภัณฑ์ของตนมาจัดวางแสดงบนเส้นทางถนนเข้าหมู่บ้าน เช่นกันกับที่กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่รู้จักและประสบความสำเร็จด้านการจำหน่ายนั้น ปัจจัยหนุนสำคัญ ก็คือร้านจำหน่ายภายนอกชุมชน ซึ่งองค์กรภายในชุมชนสามารถดำเนินการเอง หรือเชิญชวน นักธุรกิจเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการได้

3. ปัญหาจากนักวิชาการศิลปะ

กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวง อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย และกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย ได้รับการเข้ามาพัฒนารูปแบบและกลวิธีศิลปะจากนักวิชาการศิลปะเช่นเดียวกัน แต่ชุมชนประสบความสำเร็จด้านการสืบทอด นั้นเป็นผลการเข้าไปตั้งมั่นและยืนหยัดพัฒนาอยู่คู่กับชุมชนโดยนักวิชาการศิลปะอย่างเต็มตัวและพัฒนาบนรากฐานเดิมโดยฝังตัวอยู่ในชุมชนทั้งในฐานะการแวะพักทำงานหรือเจ้าของกิจการ

แต่สำหรับชุมชนในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัยกลับตรงกันข้าม คือนักวิชาการเข้าไปพัฒนาเพียงช่วงระยะเวลาอันสั้น และยังเป็นการนำรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับวิถีและวิถีการผลิตเดิมอย่างใดก็ตามทั้ง 4 ชุมชน ก็ยังมีศักยภาพที่จะรับการพัฒนาจากนักวิชาการอีกครั้ง เพียงแต่ต้องปรับเปลี่ยนการพัฒนาจากการเปลี่ยนแปลงจากบรรพชนของพวกเขาส่งต่ออย่างสิ้นเชิง เป็นการพัฒนาที่อาศัยพื้นฐานการผลิตเดิม และมีวิธีคิดจากการเห็นคุณค่าในความงามของเครื่องปั้นดินเผาแบบเนื้อไม่แกร่งเป็นพื้นฐานการพัฒนา และมีวิธีคิดจากการเห็นคุณค่าในความงามของเครื่องปั้นดินเผาแบบเนื้อไม่แกร่งเป็นพื้นฐานการพัฒนา ประการสำคัญจะต้องฝังตัวพัฒนารูปแบบและกลวิธีร่วมกับชุมชนจนชาวบ้านมองเห็นผลสำเร็จจากการจำหน่าย และสามารถสืบทอดได้อย่างมีชั้นเชิงและยังยืนเสียก่อนจึงก้าวออกมา

ข้อเสนอแนะทั่วไป

หากพิจารณาสภาพดินที่ปรากฏในพื้นที่มรดกโลกสุโขทัย โดยเฉพาะตามเส้นทางของสายน้ำต่างๆ จะปรากฏดินเหนียวกระจายอยู่ทั่วไป และมีชุมชนตั้งอยู่บนพื้นดินดังกล่าวมากมายแต่มีเพียงไม่กี่ชุมชนที่สร้างรายได้จากการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากดินเหนียวที่มีอยู่ ซึ่งรัฐหรือชุมชนดังกล่าวสามารถสร้างอาชีพใหม่ให้กับชุมชนได้คือ อาชีพการผลิตเครื่องปั้นดินเผา โดยรัฐกับชุมชนจะต้องร่วมกันศึกษาถึงความเป็นไปได้ เพื่อทำการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเป็นระบบทั้งด้านการผลิต ด้านรูปแบบและกลวิธีและด้านการจัดจำหน่าย

แน่นอนว่า การพัฒนาอาจจะเห็นผลช้าและต้องใช้ทุนทรัพย์ด้านเวลาและการจัดการในระดับหนึ่ง แต่เมื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จก็น่าจะถือเป็นความคุ้มค่ากับการกินคืออยู่ที่จะติดตามมา กับชุมชนต่าง ๆ อย่างยั่งยืน โดยพิจารณาส่วนดีส่วนเสียจากกรณีศึกษาชุมชนเครื่องปั้นดินเผาของทั้งสี่ชุมชนจากวิจัยเรื่องนี้เป็นแนวทาง